

## Fortsatte Meddelelser om Roskilde Domprovsti 1866.

Af Bjørn Kornerup.

---

### III.

I de foregaaende Bind af nærværende Række af »Kirkehistoriske Samlinger« (I, 686 ff. og II, 188 ff.) er der blevet offentliggjort en Del Efterretninger om den mærkelige Besættelse af Roskilde Domprovsti, som fandt Sted 1866, idet daværende Sognepræst i Hunseby *L. Gude* mod Kirkeministerens Indstilling, men ved direkte kongelig Indgriben blev udset til at beklæde det vakante Embede. Medens det er lykkedes at fremdrage alle de officielle Aktstykker vedrørende Besættelsen og fra Biskop *H. L. Martensens* Privatbreve til Gude at kaste fuldt Lys over Biskoppens Stilling til Sagen paa dens forskellige Stadier, udtaltes der (II, 188) Beklagelse over, at man var afskaaret fra at lære Gudes egen Holdning nærmere at kende, da dennes Breve til Martensen er gaaet til Grunde. Imidlertid har en Dattersøn af Domprovst Gude, Hr. Pastor emeritus Martin Poulsen venligst henledt min Opmærksomhed paa, at der i hans Værge findes nogle Brevkoncepter fra Gudes Haand vedrørende denne Sag og tiladt mig at benytte dem her i Tidsskriftet. Fyldigere Oplysninger om Gudes Stilling, før Kampen var til Ende, giver disse Koncepter vel ikke, fraregnet en enkelt til et Brev til Martensen om Muligheden af at blive Stiftsprovst i København 1865, men desto mere talende er de med Hensyn til den Stemning, der beherskede ham umiddelbart efter hans Udnævnelse til Domprovst i Roskilde. Samlingen omfatter Koncepter til Breve til det anseeligste

Menighedsmedlem i Hunseby, Grev *E. C. Knuth* paa Knuthenborg, til den afgaaende Domprovst *S. R. Ortved* samt til Gudes tilkommende nærmeste Medarbejdere i Præstegerningen i Roskilde, Kateket *J. M. Hertz* og Andenpræsten *J. C. V. Tolstrup*, begge Ungdomsvenner af Gude, og belyser paa interessant Maade, hver fra sin Side, de nye Forhold, som var indtraadt ved den trufne Afgørelse.

## 1.

*L. Gude til Biskop H. L. Martensen.*

18 August 1865.

Til Deres Fødselsdag imorgen kan jeg ikke negte mig den Glæde at bringe Dem en hjertelig Hilsen. Aarene og Prøvelserne blive alvorligere. Dog vil ogsaa Lyset og Velsignelsen føre igjennem dem med voxende Styrke herovenfra.

I det foreliggende vigtige Spørgsmaal<sup>1</sup> kan jeg ikke sige, at jeg er kommen en Løsning nærmere, og dog kan Tiden til en Afgjørelse snart nærme sig. *Skulde* jeg kunne bestemme mig for at indsende min Ansøgning, da seer jeg ikke, at jeg kunde begynde den anderledes end med at sige, at den indsendes ifølge Opfordring fra Biskoppen i Sjælland. Dette vilde De vel, som jeg antager, ikke heller kunne have Noget imod, men jeg maatte dog ønske at høre det af Dem Selv.

Alle Overveielser ende for mig i et: Da, Domine, quod jubes, et jube, quod vis<sup>2</sup>!

Deres kjære Kone og Børn, som vide, hvorledes vi tænke

<sup>1</sup>) Spørgsmaalet om Gudes eventuelle Kandidatur til Embedet som Stiftsprovst i København. Martensens Svar (af 20. August 1865) paa dette Brev er trykt i Khs. Saml. 6. R. II, 204—5.

<sup>2</sup>) Augustini Confessiones X, cap. 29, jvfr. Augustini De peccatorum meritis et remissione II, cap. 5.

paa Dem imorgen, vilde modtage kjærlige Hilsener fra Præstegaarden og fra

Deres med inderl. Høiagtelse hengivne

L. Gude.

2.

*L. Gude til Domprovst S. R. Ortwed.*

April 1866.

Deres Høiærværdighed! De vil finde det naturligt, at min Tanke ofte henvender sig til Dem, efterat jeg er allern. bleven beskikket til at optage den Gjerning, som De har følt Trang til at nedlægge. Ogsaa uden at have den Ære at kjende D. H. personlig, tvivler jeg ikke om, at De vil imødekomme mig med Velvillie, ligesom jeg paa min Side vil trænge til Deres kyndige Veiledning, om De vil have den Godhed at skænke mig den, i de nye, mig ubekjendte Forhold.

For Tiden kan mit Sind kun være samlet paa det Embede, jeg skal nedlægge, at Afskeden maatte skee i Velsignelse fra den Menighed, i hvilken Tjenesten i 18 Aar har været mig betroet.

Men ligesom jeg troer, ikke at være ubekjendt med de Pligter og Hensyn, som Eftermanden i et geistligt Embede altid skylder sin Formand, saaledes følger jeg kun en indre Trang ved allerede nu at bede Deres Høiærværdighed modtage en høiagtelsesfuld og broderlig Hilsen fra den, der skal efterfølge Dem i den Tjeneste, hvortil en saa stor Deel af Deres Liv har været indviet.

Med særdeles Høiagtelse

Deres ærbødigste

G.

---

<sup>1)</sup> Søren Rosbjerg Ortwed (1796—1872), Domprovst i Roskilde 1841—66. Jvfr. om denne Mand Khs. Saml. 6. R. I, 686—7; II, 191—2.

## 3.

*L. Gude til Lensgreve, Kammerherre Eggert Christopher Knuth<sup>1</sup>.*

3 April 1866.

Kjære Grev Knuth! Jeg begynder med at lykønske Dem til det hæderlige Hverv, der er bleven Dem betroet, og Deres samtidige Udnævnelse til Kammerherre<sup>2</sup>. For fortsatte Reiser havde De vel paa nærværende Tidspunkt hellere seet Dem fritagen. Dog maa det ikke kunne Andet end være Dem kjært, at Hans Majestæt beviser Dem denne Tillid.

De vil formodentlig allerede have erfaret, at jeg nu er allern. bleven udnævnt til Domprovst ved Roeskilde Domkirke, et Embede, som jeg allerede i Vinter talte med Dem om, at jeg maatte søge. Vi ville saaledes ikke mødes igjen paa Knuthenborg, i det Mindste ikke som forhen.

Uagtet jeg af flere Grunde, baade for min egen og min Families Skyld, maatte ønske en Fornyelse, mærker jeg dog nu, at jeg i de 18 Aar har slaaet en meget dybere Rod i Hunseby end jeg har bragt mig selv til Bevidsthed, og at Skilsmissen ikke vil blive mig let.

Jeg kan kun skilles herfra med de inderligste Ønsker om en blivende Velsignelse for dette Sted og for Knuthenborg, hvorfra jeg opbevarer mange taknemmelige Erindringer.

Deres hengivne

G.

## 4.

*L. Gude til Kateket i Roskilde J. M. Hertz<sup>3</sup>.*

Den 3 April 1866.

Kiære Hertz! Efterat Festdagene nu ere sluttede, opsætter jeg ikke en Hilsen, saa meget hjerteligere, som jeg

<sup>1</sup>) Lensgreve Eggert Christopher Knuth (1838—74) til Knuthenborg.

<sup>2</sup>) Under 28. Februar 1866 var Lensgreve E. C. Knuth blevet udnævnt til Kammerherre. Det er forgæves blevet eftersøgt, hvilket Hverv der samtidig var blevet betroet Grev Knuth.

<sup>3</sup>) Jens Michael Hertz (1825—97), Kateket i Roskilde 1865—94.

ingen Tid [har] glemt den Hengivenhed, De forhen har beviist mig, (og jeg opsætter nu ikke at sende Dem en hjertelig og broderlig Hilsen).

Det gjør mig ondt, at to ældre Mænd, for hvem jeg personlig ligesom mange Andre nærer megen Høiagtelse, ville føle sig krænkede ved den skete Udnævnelse<sup>1</sup>. Ogsaa efter min egen Stemning skulde jeg gjerne være vegen for de Ældre, hvad jeg sidste Sommer under Vacancen i Sjellands Stiftsprovstie har beviist, at jeg var beredt til at gjøre. Men at jeg dengang undslog mig, er just Grunden til, at jeg ikke kunde gjøre det nu.

Naar Stemningen i R[oskilde] By saavel som iblandt Domprovstiets Geistlighed har været for at see en af de Ældre komme, da finder jeg dette ganske naturligt. Der som man derimod vil mene, at der er bleven beviist mig en ganske overordentlig Begunstigelse, da synes en uklar Forestilling at være tilstede, der har stillet denne Embedsbesættelse til en større Høide end den virkelig har. Thi man betænker da ikke, at jeg i materiel Henseende taber ved at gaae til et Embede, som for Tiden er 1000 Rd. mindre om Aaret end det jeg forlader.

Hvilke Vanskeligheder der nu end i den ene eller i den anden Henseende ville være at overvinde, jeg betroer mig til Herrens Naade, som kalder sine Tjenere efter sin Villie til deres Sendelse, og som hjælper igjennem. Og naar jeg er løst fra de mange dyrebare Baand, som i 18 Aar have knyttet mig til den herværende Menighed, da skal jeg komme til R[oskilde] D[omkirke], vel ihukommende, hvor meget der fattes mig, men ogsaa, jeg tør sige det, med et af Jesu Kjærlighed opfyldt Hjerte.

Een Glæde har jeg allerede havt Dagen efter min Udnævnelse til Domprovst, idet jeg har faaet det Ønske op-

---

<sup>1</sup>) Sognepræst i Hammer-Lundby, Dr. theol. Hans Christian Rørdam (1803—69) og Sognepræst i Gladsakse-Herlev, Dr. phil. et theol. Christian Andreas Hermann Kalkar (1803—86), jvfr. Khs. Saml. 6. R. I, 687 ff.

fyldt at see Tolstrup, med hvem jeg ligesom med Dem i Universitetstiden har staaet i Venskabsforhold, beskikket til min Collega<sup>1</sup>. Dog har jeg ingenlunde ønsket Tolstrup blot af personlige Grunde, men er overbeviist om, at Domkirkens Menighed heri vil samstemme med mig og skjønnepaa, at han skal tjene ved dens Alter.

Jeg beder, om De vilde modtage den, en Hilsen i samme Broderaand til Hr. Pastor Sørensen, som nu bærer Tjenestens Ansvar<sup>2</sup>. Herren skænke sin Velsignelse i den fælles Tjeneste til Guds Ære, til Menighedens Opbyggelse.

Deres hengivne

G.

5.

*L. Gude til Andenpræst i Roskilde J. C. V. Tolstrup.*

D. 9 April 1866.

K[jære] Tolst[rup]! Tak for Deres kjærlige Brev ligesom for Deres tidligere Svar paa mit Telegram. Jeg telegrapherede Dem en Hilsen til, fordi der i Paaskeugen ikke vilde blive Tid for mig til at skrive, og der er neppe nok Tid dertil endnu, i det Mindste ikke som jeg gjerne vilde det, af mit fulde Hjerte.

Lad mig begynde med at sige Dem i faa Ord: Jeg har altid holdt af Dem, dengang vi mødtes i Ungdommens Dage i Universitetstiden, og jeg takker Dem for, at ogsaa De vil gjengjelde mig i Kjærlighed. Fra det Øieblik, jeg hørte Deres Navn iblandt Ansøgerne til Roeskilde Domkirke, har jeg ikke ønsket Nogen hellere til Collega end

---

<sup>1</sup>) Den 26. Marts 1866 blev hidtilværende residerende Kapellan i Nyborg Johan Carl Vilhelm Tolstrup (1819—86) udnævnt til Andenpræst i Roskilde. Om Gudes venskabelige Forhold til denne Mand se Khs. Saml. 6. R. II, 213.

<sup>2</sup>) Den personelle Kapellan ved Roskilde Domkirke Hans Sørensen (1831—1903), siden Stiftsprovst i Aarhus.

Dem, dersom jeg skulde blive kaldet til Herrens Tjeneste paa det samme Sted.

Det er, som De siger, længe siden, det er nu 18 Aar siden vi mødtes, og det undrer mig ikke, at i Deres hjertelige Brev nogen Tvivl skinner igjennem, om vi ogsaa ville kjende hinanden igjen. Jeg kan dog sige Dem, at jeg ingenlunde har været uvidende om, hvorledes Herrens Førelse har været med Dem. Da De selv omtaler Deres ufor-glemmelige første Hustrues Minde<sup>1</sup>, vil jeg ikke fortie, at jeg har inderlig sørget med Dem. Og at jeg dengang ikke skrev Dem til, havde, det vil jeg nu tilstaae, kun den daarlige Grund: Jeg vilde gjøre det saa godt, at jeg ikke fik det gjort. Hendes skønne Billede staaer endnu i fuld Klarhed for mig. Ogsaa om Deres andet Ægteskab<sup>2</sup> har jeg hørt, men jeg har ikke vidst, hvad nu desto mere glæder mig, at det er en tro Veninde af den Forklarede, Herren har skænket Dem til Hustru. Beed hende modtage en venlig Hilsen baade fra mig og min Kone.

De erindrer min Hustru<sup>3</sup>, og hun takker Dem derfor. Til os har Herren havt den Prøvelse, at han har taget et af vore Børn ind til sig i de evige Boliger. Hendes Been ligge ved denne Kirke, hvor jeg har forbeholdt mig Hvilested for min Hustru og mig. Vil Gud, føre vi 6 Børn med os, fra 19—7 Aars Alderen; de spørge mig idelig om Pastor Tolstrups Børn. Dog — *vi* have først vigtigere Spørgsmaal at gjøre hinanden.

Ogsaa jeg har, ligesom De, ønsket, at vi kunde være i Orden paa Pintsefesten. Dog troer jeg neppe, at dette vil blive mig muligt, ligesom det jo ikke heller, da vi begge ere *udenfor* Stiftet, vil kunne forlanges af os. Da selve Festen bør have sin egen Ret uforstyrret, egner den sig ikke vel, i det Mindste ikke dens første Dag, for Nogen

<sup>1</sup>) Tolstrups første Hustru Anna Gunilde f. Fabricius var død 1862.

<sup>2</sup>) Tolstrup havde 1864 ægtet Frederikke Hansine Louise f. Topp (1836—1905).

<sup>3</sup>) Henriette Marie Amalie f. Meinig (1820—94).

af os til at holde Tiltrædelsesprædiken, som altsaa maatte finde Sted enten før eller efter Festen. Jeg skal gjøre mit Bedste, men De maa tænke paa, kjære Tolstrup, at jeg kan ikke være saa tidlig paa Vei som De, da jeg baade er længere borte [og] der hviler noget Mere paa mig, saavel ved Nedlæggelsen af det nærværende Embede, hvori flere Sogneforhold skulle løses, hvori jeg har holdt Confirmation, ikke paa Palmesøndag, men igaar, og saaledes har Eftervirkningerne deraf endnu i denne Uge, som ved Overtagelsen af det nye Embede, der kræver Opmærksomheden henvendt paa mange Punkter. Jeg frygter næsten for at have paataget mig for meget ved at tage Afsked med alle Skolerne i denne Uge og holde Afskedsgudstjeneste paa Søndag. Det kan ikke skee med en fuldkommen Tilside-sættelse af alle Privatanliggender, Reiser, Afskedsbesøg m. m., og jeg kan endnu ingen Mening have om, hvor lang Tid alt Dette siden vil tage. Jeg tilstaaer, at jeg endnu kun har hele Sindet samlet i Veemod paa det Embede, som skal nedlægges. Om Tiltrædelsen af det nye maatte jeg ogsaa conferere med Biskoppen. Men jeg skal naturligviis, som De ønsker, lade Dem høre Nærmere fra mig saa betimeligt som muligt. Og hvilken Dag det nu end kan blive mig givet at begynde, da overlader jeg ganske til Dem at vælge den, De helst ønsker, saa at dersom De ikke skulde være stemt for den nærmeste derefter, skal jeg gjerne holde det gaaende saalænge. Men jeg vilde meget ønske, at vi kunde faae Leilighed til at tale sammen, inden vi begynde.

Baade ifølge Hjertets Tilskyndelse og ifølge Collegaforholdets mange Forpligtelser skal jeg være beredt til at tilbyde Dem et saa oprigtigt Venskab som jeg formaaer og som De vil modtage. Om Deres senere Udvikling, som De antyder, har jeg ikke heller været uvidende. Men jeg kan ikke tro, at vi ere blevne *meget* fjernede fra hinanden. Er der Hjerte paa begge Sider, og er Jesu Kjærlighed i begges Hjerter, hvilke Differentser skulle da have Betyd-

ning nok til at skille os? De gjør vel i, som jeg med Glæde seer af Deres Brev, at tro det Samme og Intet tvivlende. De gjør vel i, ikke at lade Dem anfegte af »de onde Varselsfugles« Skrig, der f. Ex. som »Dagbl.«<sup>1</sup> visselig ingen Om-sorg have for Domkirkens Menighed, men kun den Hensigt, at kaste Splid ind imellem os, om det var dem muligt. De har i Sandhed bestyrket den Tillid, jeg havde, og glædet mig ved at sige: »at De vil stille Dem med mig paa Korsets Grund«. Thi De har Ret: Der er Grunden. Christi Kors paa Golgathas Klippe er *Grunden*; hvorefter Livets Kilde er udsprungen.

Vor korsfæstede og ophøiede Frelser være os naadig og sænke Velsignelse fra sit Herligheds-Rige over os ringe, uduelige Tjenere!

Deres hjertelig hengivne

Gude.

---

<sup>1</sup>) I »Dagbladet« for 5. April 1866 (Nr. 78) var der blevet rettet meget skarpe Angreb paa Biskop Martensen, fordi han havde drevet Gudes Ansættelse igennem (jvfr. Referatet i Khs. Saml. 6. R. II, 215). — Selv i Sverige fandt Striden Genklang. I »Nordisk Tidskrift för Politik, Ekonomi och Litteratur« 1866 S. 57 skildres det saaledes, at Martensen, »der, væsentlig tydsk dannet, selv må betragtes som en meget unational Mand,« fik »Ministerens Indstilling kuldkastet til For-del for sin Protegé.« — Jeg benytter Lejligheden til at gøre opmærksom paa, at Lensgreve F. Ahlefeldt-Laurvig i »Roars Kilde, Aarskrift for Roskildenser-Samfundet«, 1940, S. 29–33 har meddelt en Række Erindringer om Domprovst Gude og Pastor Tolstrup som Præster i Roskilde.